

Depremi İnsan-Mekân İlişkileri Üzerindeki Etkilerinin Çevre Psikolojisi Bağlamında İncelenmesi: Nitel Bir Çalışma

An Analysis of the Impact of Earthquakes on Human-Place Relationships through the Lens of Environmental Psychology: A Qualitative Study

Dilara TURGUT*
Ecrin BALCI**

Öne Çıkanlar:

- Deprem, özellikle ev, bina ve kent algıları olmak üzere insan-mekân ilişkilerini önemli ölçüde değiştirmiştir.
- Katılımcılar, konteyner evler gibi geçici binaları tercih ederek evlerine karşı güvenlik ve bağlılık kaybı hissettiklerini bildirmişlerdir.
- Yüksek katlı binalara karşı güçlü bir isteksizlik ortaya çıkmış ve birçok katılımcı deprem sonrası kırsal alanları daha güvenli bulduğunu belirtmiştir.
- Çalışma, şehir planlamacıları ve politika yapıcılara, afet sonrası yeniden inşa çalışmalarında psikolojik refahı önceliklendirmeleri için içgörü sağlamaktadır.

Öz: Deprem, etkilenen bölgelerdeki bireylerin mekânsal algılarını derinden etkileyen önemli fiziksel, psikolojik ve sosyal bozulmalara neden olmuştur. Bu çalışma, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depreminin insan-mekân ilişkileri üzerindeki etkisini çevre psikolojisi merceğinden araştırmaktadır. Çalışmada, Hatay ilinin Kırıkhan ilçesinde depreme yakalanan 14 depremzede ile derinlemesine görüşme yapılmıştır ve ev, bina ve kente ilişkin mekân algılarındaki değişim incelenmiştir. Katılımcılar, ev algılarında köklü bir değişiklik olduğunu, evlerini artık güvenli veya tanıdık bir mekân olarak görmediklerini bildirmiştir. Birçoğu, güvenlik endişeleri nedeniyle önceki ikametgâhlarına göre prefabrik ev gibi betonarme olmayan binaları tercih ettiğini ve konteyner evlerden ayrılmak istemediğini belirtmiştir. Bina algısı açısından, katılımcıların depremden önce tercih ettiği yüksek katlı binalara güçlü bir tepki geliştirdiği, ayrıca binanın yapım yılının da önemli bir kriter olarak algılandığı tespit edilmiştir. Son olarak, kent yaşamına ilişkin algılarda da değişiklik olduğu; kentteki sosyalleşme fırsatlarının ve toplumla kurulan bağların zedelendiği; ayrıca bazı katılımcıların güvenlik için kırsal alanlara taşınma isteklerini dile getirirken, diğerlerinin risklere rağmen kentsel ortamlarda yaşamaya devam etmeyi seçtiği görülmüştür. Bulgular, doğal afetlerin insan-mekân ilişkilerini nasıl değiştirdiğine ışık tutarak çevre psikolojisi literatürüne katkıda bulunmuştur. Kritik düzeyde şehir plancıları ve politika yapıcılarına, evlerin ve kentlerin afet sonrası yeniden inşasında güvenliği ve psikolojik refahı göz önünde bulundurmaları için önemli veriler sunmaktadır. Çalışmanın sonuçları gelecekte yapılacak çalışmalara ışık tutması amacıyla ilgili literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevre Psikolojisi, Deprem, Doğal Afet, İnsan-Mekân İlişkileri, Nitel Araştırma

* Arş. Gör., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, ORCID: 0000-0002-7945-7585, dilara.turgut@ikcu.edu.tr

** MA., Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Endüstri ve Örgüt Psikolojisi, ORCID: 0009-0001-7538-2483

Highlights:

- The earthquake has significantly changed the way people perceive their relationships with places, particularly in terms of home, buildings, and cities.
- Participants have reported a loss of safety and attachment to their homes, expressing a preference for temporary structures such as container housing.
- A strong reluctance toward high-rise buildings emerged, with many people preferring rural areas for safety after the earthquake.
- The study offers insights for urban planners and policymakers to focus on psychological well-being during post-disaster rebuilding efforts

Abstract: The earthquake caused significant physical, psychological, and social disruptions, deeply affecting the spatial perceptions of individuals in the affected regions. This study explores how the February 6, 2023, Kahramanmaraş earthquake has affected human-place relationships through the lens of environmental psychology. In-depth interviews were conducted with 14 survivors from the Kırıkhan district of Hatay who experienced the earthquake firsthand. The study focuses on how their perceptions of homes, buildings, and urban spaces have changed following the event. Participants reported a profound change in their perception of home, stating that they no longer regarded their houses as safe or familiar spaces. Many expressed a preference for non-concrete structures, such as prefabricated houses, over their previous residences due to safety concerns, with some stating a reluctance to leave their current container accommodations. Regarding buildings, it was found that participants developed a strong aversion to high-rise buildings, which they had preferred prior to the earthquake, and they now view the year of construction as a crucial factor in evaluating a building's safety. Finally, there were notable changes in perceptions of urban life, with participants reporting diminished opportunities for socialization and weakened community bonds. While some expressed a desire to relocate to rural areas for safety reasons, others chose to remain in urban environments despite the risks. The findings enhance the field of environmental psychology by demonstrating how natural disasters change the relationship between people and their surroundings. Furthermore, they offer important insights for urban planners and policymakers, highlighting the necessity of addressing both safety and psychological well-being during the post-disaster reconstruction of homes and cities.

Keywords: Earthquake, Environmental Psychology, Human-Space Relations, Natural Disaster, Qualitative Research

Summary: This qualitative study examines the significant impact of the Kahramanmaraş earthquake on February 6, 2023, on human-place relationships through the lens of environmental psychology. The earthquake, which affected multiple regions in Türkiye, caused severe physical, psychological, and social disruptions. These disruptions profoundly influenced individuals' perceptions of their previously inhabited spaces, altering their sense of security, attachment, and daily routines. The study aims to understand how the earthquake transformed perceptions of three key types of spaces: homes, buildings, and cities.

The research was conducted in Kırıkhan, a district of Hatay, one of the most severely affected areas. A total of 14 participants, aged between 20 and 44, were interviewed through in-depth, semi-structured interviews to gather their subjective experiences and changes in their spatial perceptions post-earthquake. The interviews explored shifts in how participants viewed their homes, the buildings they lived in, and their broader urban environments. The interviews were conducted over six months following six separate visits to Kırıkhan, allowing researchers to gather a wide range of personal experiences and insights.

One of the central findings of the study is the drastic change in how participants perceived their homes. Previously viewed as safe and familiar, homes became spaces of fear and insecurity after the earthquake. Many participants reported a loss of emotional attachment to their homes, with some stating that they could no longer view their homes as places of safety. Instead, temporary housing solutions, such as container homes, were preferred due to their perceived safety. This shift in perception highlights the deep psychological impact that natural disasters like earthquakes can have on human-place relationships. For many, the home—typically considered a sanctuary—was no longer seen as a reliable space. Additionally,

the study revealed notable shifts in participants' perceptions about buildings, especially high-rise structures. Prior to the earthquake, the majority of participants had minimal concerns regarding the safety of tall buildings. However, after experiencing the earthquake's devastation, there was a notable aversion to high-rise buildings, which were once symbols of modern urban living but now represented danger and risk. Many participants expressed a desire to move away from multi-story buildings, favouring smaller, low-rise structures or even prefabricated houses. This preference for more modest and seemingly safer living environments emphasises the long-lasting effects of trauma on spatial perceptions.

In addition to homes and buildings, the study also uncovered changes in participants' perceptions of cities. Some participants expressed a desire to move to rural areas, away from the perceived risks associated with urban environments. For others, however, the social and economic opportunities offered by cities were too important to abandon, despite the risks. These divergent responses reflect the complex ways in which individuals navigate their relationship with space in the aftermath of a disaster. While some may seek refuge in less populated areas, others remain attached to urban life, balancing their need for security with the desire to maintain their social and economic ties.

The findings from this study contribute to the broader literature on environmental psychology by offering new insights into how natural disasters like earthquakes disrupt human-place relationships. The changes in perceptions of safety, attachment, and daily routines that emerged from this study highlight the need for a more nuanced understanding of how traumatic events reshape our interactions with the spaces we occupy. Moreover, the study underlines the importance of considering psychological well-being in post-disaster urban planning and reconstruction efforts. The findings suggest that policymakers and urban planners should prioritize the creation of living environments that not only meet physical safety standards but also address the emotional and psychological needs of individuals recovering from traumatic experiences.

In conclusion, this study sheds light on the multifaceted impact of natural disasters on human-place relationships, offering valuable insights for both academic discussions and practical applications in urban planning and policy. This research also examines the lived experiences of earthquake survivors, offering insights into the long-term psychological effects of environmental trauma. It highlights how individuals adjust their spatial relationships in response to such events. Future research could investigate the lasting effects of these disasters on spatial perceptions and expand the study to other regions to further validate and broaden these findings.

Giriş

Deprem, önceden tahmin edilebilme oranlarının oldukça düşük olduğu, can ve mal kayıplarının yaşandığı ve toplumsal yaşamı derinden etkileyen doğal afetlerden biridir. Türkiye, coğrafi yapısı sebebiyle bu doğal afetin en sık yaşandığı ülkelerden biri olup “deprem ülkesi” olarak adlandırılmaktadır (Tetik & Albulut, 2023).

Bir deprem ülkesi olan Türkiye, 6 Şubat 2023 ulusal saat ile 04:17’de Pazarcık yakınlarında 7.7 (Mw) büyüklüğünde bir depreme uyanmıştır. Aynı gün, saat 13:24’te Ekinözü yakınlarında meydana gelen 7.6 (Mw) büyüklüğündeki ikinci deprem ise, depremin yarattığı yıkıcı etkinin boyutlarını “felaket” haline getirmiştir (Bayrakdar *et al.* 2023). 6 Şubat depremi; Hatay, Adıyaman, Malatya, Gaziantep, Elâzığ, Osmaniye, Şanlıurfa, Diyarbakır, Kilis ve Adana olmak üzere 11 ilde ciddi can kayıplarına ve yıkımlarına neden olmuştur. Güncel verilere göre, yaşamını kaybeden kişi sayısı 50 binin üzerine çıkmışken; 130 bin kişi ise yaralanmıştır. Can kaybının yanı sıra, 120 binden fazla bina tamamen yıkılmış veya ağır hasarlı olarak tanımlanmıştır (Dinçer *et al.* 2023). Deprem esnasında hava şartlarının oldukça olumsuz olması, süreci daha da zorlaştırmış ve depremedelerin güvenli fiziksel şartları sağlayan bir mekânda kalabilmeleri zorlaştırmıştır.

Depremler sonucunda yıkılan veya ağır hasar alan yapı manzaraları, yalnızca depremin şiddetiyle açıklanamaz. Benzer büyüklükteki depremlerin gelişmiş ülkelerde daha az hasara yol açması, yaşanan kayıpların sosyo-mekansal faktörlerle de bağlantılı olduğunu göstermektedir (Bilic, 2015). Güvenli bir yaşam alanı sağlaması beklenen yapılar, bireylerin zarara uğramasına

neden olmuştur. Bu zararların önlenabilir veya insan eylemleriyle azaltılabilir olması, depremzedelerin yaşam alanlarıyla olan ilişkilerini de etkilemektedir. Bu çalışmada bu etki, çevre psikolojisi bağlamında ele alınmıştır.

İnsan, doğal ve beşerî çevre ile daimî ve karşılıklı bir ilişki içerisinde. Çevre psikolojisi, bu ilişkiyi araştırır ve çevrenin psikolojik yapısını anlamaya çalışır (Göregenli 2018). İçinde yaşadığımız mekânlar, örneğin evler, mahalleler ve kentler, fiziksel ve sosyal nitelikleriyle insanları nasıl etkiler? Tersî biçimde, insanlar çevreyi kendilerine uygun hale getirmek için neler yapar? Bu gibi sorular, çevre psikolojisinin ilgi alanına girmektedir. 1960’larda bağımsızlaşan çevre psikolojisi alanı; mimar, peyzaj mimarlığı, şehir plancılığı gibi fiziksel çalışma sahası olan mesleklerin psikoloji biliminden faydalanmak istemesinden doğmuştur ve multidisipliner bir alan olarak farklı uzmanlık alanlarına değerli bilgiler sağlamaktadır (Gürkaynak 1988).

Depremlerin yarattığı yıkıcı etkilerin, çevre psikolojisi gibi multidisipliner bir bağlamda ele alınması, bu afetlerin çok boyutlu sonuçlarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlar. Deprem gibi doğal afetler, sadece dünyaya dair temel varsayımlarımızı sarsmakla kalmaz; aynı zamanda anılarımızı biriktirdiğimiz mekânlara yönelik duygusal tepkilerimizi de derinden etkiler (Altman & Low 1992). Çevre psikolojisi perspektifinde, ev kavramı yalnızca fiziksel güvenlik ihtiyaçlarını karşılayan bir yer değil; mahremiyet, güvenlik, aidiyet ve rahatlık gibi daha karmaşık psikososyal ihtiyaçlarla da ilişkilendirilen bir mekândır (Lähdesmäki *et al.* 2022). Ancak, deprem sonrası bu güvenli alan algısı, evin öngörülemez bir tehlike kaynağı haline gelmesiyle değişir.

Özellikle kent yaşamında apartman binalarının yaygın olması, evin bulunduğu kat ve binanın yapısal özellikleri gibi faktörler güvenlik algısını daha da zedeler. Yoğun nüfus ve artan göç sebebiyle kentler, insanları sınırlı mekânlara sığmaya zorlayan yerler haline gelmiştir. Bu durum, zemini uygun olmayan alanların yerleşim yeri olarak kullanılmasına yol açmakta ve böylece depremler sırasında can ve mal kaybını artıran bir unsur olarak kent yaşamına ilişkin algıyı olumsuz etkilemektedir. Ev, bina ve kentin bu şekilde birbirine bağlı olarak yapılanması, depremlerin yıkıcı etkilerini artırmakta ve dolayısıyla depremzedelerin "doğal" afet algısını değiştirmektedir. Her ne kadar depremler önlenemez olsa da can ve mal kayıplarının önlenebilirliği, deprem sonrası mekân algısındaki değişimlerin çevre psikolojisi bağlamında incelenmesini önemli kılmaktadır. Bu bağlamda Michel-Guillou ve Meur-Ferec (2017), doğal afetlerde insan faktörünün önemini vurgulamak amacıyla "sözde" doğal afetler terimini kullanmıştır. Literatürde depremde etkilenen bireylerde insan-mekân ilişkileri yeterince incelenmemiştir ve bu çalışma, bulgularıyla bu alana katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Çevre Psikolojisi ve İnsan-Mekan İlişkileri

Çevre psikolojisi, bireyler ile bireylerin sosyo-fiziksel çevreleri arasındaki etkileşimleri inceleyen bir disiplindir (Moser & Uzzell, 2003). Wapner ve Demick (2002), çevrenin geniş bir anlam taşıdığını ve bağlamın önemine vurgu yaptığını belirtir. Bu bağlam, kişiye bağlı unsurları (sağlık durumu gibi fiziksel unsurlar; duygudurumu gibi psikolojik unsurlar ve statü gibi sosyo-kültürel unsurlar) ve çevresel unsurları (binalar gibi fiziksel unsurlar, çevrede yaşayan diğerleri gibi kişiler arası unsurlar ve toplumsal normlar gibi sosyokültürel unsurlar) kapsamaktadır. Dolayısıyla, mekân yalnızca fiziksel özellikleriyle değil, aynı zamanda bireysel ve toplumsal faktörlerle de ele alınmalıdır. Çevre psikolojisi, özellikle bireylerin yaşadıkları çevrenin iyi oluşlarını ve yaşam kalitelerini nasıl etkilediğine odaklanır. Bu çevre, bireylerin kimliğini şekillendirir ve davranışlarına anlam kazandırır (Twigger-Ross & Uzzell, 1996). Bilgin (1994), bireylerin kendini tanımlama sürecinde ait olunan bir “burası” kavramına ihtiyaç duyduğunu vurgulamıştır. Bu sebeple mekânlar, yalnızca tüketilen, sınırları belirlenmiş bir alan değil, aynı zamanda kök salınan, bağlanan anlamlı bir adrestir.

İnsan-mekân ilişkisi, coğrafyanın temel konularından biridir. Erken dönem coğrafyacılar, mekânı yalnızca fiziksel olarak değil; aynı zamanda nesnelerin bütünlüğü, toplumsal değerler ve zaman bağlamında da değerlendirmiştir (Gold, 1980). 1980'lerden itibaren ise mekân, beşerî olay ve olgular bağlamında incelenmeye başlanmış (Temurçin & Keçeli, 2015), özellikle ev ve yerleşim yerlerinin kimlik edinimi ve mekâna bağlılık konularında çalışmalar artmıştır (Yaşaroğlu 2017).

Psikolojide mekân kavramıyla ilgili araştırmalar, mekân duygusu (Hay, 1998; Jørgensen ve Stedman, 2001, 2006), mekân bağlılığı (Hidalgo & Hernandez 2001; Lewicka 2011), mekân kimliği (Twigger-Ross & Uzzell 1996) gibi birçok farklı kavrama odaklanmıştır. Ancak, bu kavramlar arasındaki ilişkiler her zaman net değildir (Peng *et al.* 2020) ve kullanılan teorik çerçeveye ve metodolojiye göre değişiklik gösterebilir (Giuliani & Feldman 1993). Örneğin, Hernandez ve arkadaşları (2007), yaptıkları çalışmalarında bazen mekân bağlılığı ve mekân kimliği kavramlarının birbirini yerine kullanıldığını ya da birinin diğerinin bileşeni olarak görüldüğünü göstermiştir.

Bu kavramlar içerisinde, mekân duygusu (*sense of place*) kavramı, diğer tüm kavramları kapsayacak şekilde ele alınmakta ve mekân bağlılığı, mekân kimliği, topluluk hissi, köklenme ve aidiyet gibi unsurları da içermektedir (Jørgensen & Stedman 2001, 2006). Mekân bağlılığı, insanlar ile belirli yerler arasındaki duygusal bağ olarak tanımlanır (Hidalgo & Hernandez 2001). Mekân kimliği, bir mekânın bireyin benlik kavramına dâhil edilmesi sürecini ifade eder (Cole *et al.* 2021). Köklenme, genellikle anılar, nesiller arası aktarım ve miras yoluyla pekiştirilen bir tür mekânsal var olma biçimidir (Kelly & Hosking 2008). Topluluk hissi, sosyal bağları ve grup üyeliklerini (sosyal ağlar, mahalleler vb.) yansıtır (Raymond *et al.* 2010). Bu bağlar, kolektif taahhütlere yol açarak mekân kimliği oluşumunda rol oynar.

Birlikte ele alındığında, bu kavramlar insanlar ve çevreleri arasındaki son derece duygusal ve etkili ilişkiyi ve insanların fiziksel yer ile anlamlı mekân arasında yaptığı önemli ayrımı göstermektedir (Silver Grek-Martin 2015).

Doğal Afetlerin İnsan-Mekan İlişkileri Üzerindeki Etkisi

Mekân bağlılığı, insanların belirli yerlere olan duygusal bağlarını ifade eder ve toplumların deprem gibi doğal afetlere verdiği tepkiler üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Araştırmalar, mekân bağlılığının bireylerin risk algısı, tutumları ve davranışları üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır.

Bonaiuto ve arkadaşları (2016), doğal afetler ile mekân bağlılığı arasındaki ilişkiyi inceleyen 31 çalışmayı sistematik bir şekilde ele almıştır. Çalışmanın bulguları şunlardır: a) Güçlü mekân bağlılığı olan bireyler, çevresel riskleri algılasalar da bu risklerin potansiyel etkilerini hafife alabilirler; b) Mekân bağlılığı kuvvetli olan bireyler, çevresel riskler deneyimlediklerinde yer değiştirmeye direnç gösterirler ve zorunlu yer değişikliklerinden sonra riskli bölgelere geri dönme eğilimindedirler.

Diğer araştırmalar da güçlü mekân bağlılığına sahip bireylerin, yaşadıkları bölgedeki risklere rağmen duygusal bağlarını önceliklendirdiklerini ve bu nedenle yer değiştirmekte isteksiz olduklarını ortaya koymaktadır (Chen *et al.* 2022; Jansen ve Boumeester 2017; Lee & Lin, 2021). Bu isteksizlik, afetlere yatkın bölgelerde yaşamının getirdiği riskleri hafife almalarına neden olabilir ve bu da etkili risk yönetimi önünde bir engel oluşturabilir. Jansen (2019), bu durumun, sonraki felaketlerde daha fazla savunmasızlığa yol açabileceğini tartışmaktadır. Benzer şekilde, Adie (2019), bireylerin evlerine olan duygusal bağlarının, geri dönme ya da yeni koşullara uyum sağlama kararlarını büyük ölçüde etkilediğini vurgulamaktadır.

Qian ve arkadaşları (2021), doğal afetlerin mekânlara yeni anlamlar yükleyebileceğini, bu

anlamaların genellikle paylaşılan kayıp ve trajedi deneyimlerine dayandığını belirtmektedir. Bu bakış açısı, afetlerin mekân kimliğini tehdit etmesinin yanı sıra, kolektif hafıza ve dayanıklılık temelli yeni bir mekân duygusu yaratabileceğini öne sürmektedir. Nagarkatti ve arkadaşları (2023) da yaptıkları çalışmada kırsal alanlarda felaket sonrası mekân bağlılığının arttığını, topluluk üyelerinin kurtarma çabaları sırasında oluşan sıkıntıların yerle olan duygusal bağı güçlendirdiğini göstermektedir.

Mekâna duyulan bağlılık yalnızca bireysel psikolojik düzeyde etkiler yaratmakla kalmaz; aynı zamanda afet sonrasında toplumsal ilişkiler ve sosyal yapılar üzerinde de önemli değişimlere yol açabilir. Haney (2018), felaketlerin yeni sosyal sermaye biçimlerini besleyebileceğini ve toplumsal bağları güçlendirebileceğini vurgulamıştır. 2013 Güney Alberta Sel Baskını sonrasında, sakinler, paylaştıkları deneyimler sonucunda artan toplumsal katılım ve gelişmiş sosyal ağlar bildirmişlerdir. Benzer şekilde, Chamlee-Wright ve Storr (2009), New Orleans'ta Katrina Kasırgası sonrasında mekân duygusunun, iyileşme ve toplum kimliği anlatılarıyla nasıl derinden iç içe geçtiğini vurgulamaktadır.

Westermann-Bolton (2012), Katrina Kasırgası'ndan sağ kurtulan 12 kişi ile bireysel görüşme gerçekleştirerek afet travmasının mekân bağlılığı üzerindeki etkisini incelemiştir. Yaptığı fenomenolojik çalışma sonucunda, afet deneyimlerinin travmatik olmasına rağmen, bireylerin psikolojik gelişimine katkıda bulunduğu ve insanlarla birlikte mekâna olan bağlılığı güçlendirdiği görülmüştür.

Sonuç olarak, mekân bağlılığı, doğal afetlere karşı alınacak eylemleri ve afet sonrası karar alma süreçlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Afetler, mevcut mekân bağlılıklarını zayıflatabilirken, aynı zamanda yeni bağlanma biçimlerine ve toplumsal dayanışmanın güçlenmesine yol açabilmektedir. Bununla birlikte tüm bu çalışmalar, depremin bir “doğal” afet olduğu ve zarara yol açabilecek beşerî unsurların (örn yapı özellikleri, şehir yapılanmasında eksiklikler) görece daha az olduğu gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilmiştir. Deprem sonucunda yıkılan veya ağır hasar alan bina sayısının çok fazla olması, bu depremin bir “kader” olarak algılanmasını zorlaştırır ve depremezelerin başa çıkma biçimlerini değiştirebilir. Bu nedenle, özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde mekân bağlılığındaki değişimin incelenmesi önemlidir.

Kent

İnsan ve çevre kavramı birbirlerine ilişkin çok bağlı iki kavramdır. İnsanlar varlıklarının başından itibaren çevreyle iç içe olmuş ve çevreye düzenlemeye çalışmışlardır. Çevrenin gerektiği gibi düzenlenmesini yaparak yerleşik hayata uyum sağlamışlardır. Fakat insanların yerleşik hayata geçmesiyle ekolojik sistem bozulmuştur. Bu noktada çevre tasarımı önem kazanmıştır. Bu sayede insan-çevre uyumu daha da güçlenmiştir. Kent planlanması gibi birçok düzenlemeyle yerleşik hayatın işlevsel hale gelmesini sağlamıştır (Yanılmaz 2022).

Mekânın en çok talep gördüğü kent hayatının getirdiği iş, ekonomi ve kültürel birçok imkân kente olan ilginin artmasında önemli unsur olmuştur. Kırdan kente olan göçlerin verdiği mekânsal hareketler kültürel hareketliliği de beraberinde getirmiştir. Böylelikle kentli dediğimiz bireylerin gelişmesine olanak vermiştir (Aydoğan 2005).

Kent yaşamının getirdiği avantajlar ile birlikte nüfusun kentlerde toplanması, deprem gibi doğal afetlerin ölümcül etkiler yaratmasındaki ana nedenlerden biridir. Kentleşme ile birlikte nüfus kitleler halinde küçük yerleşkelerde toplanmıştır. Bu, kentlerde daha fazla insanın yaşaması ve küçük alanlarda kümelenen çok fazla sayıda insanın deprem riski altına girmesi anlamına gelmektedir. Bugün, depremlerde çok sayıda can kaybının olma sebeplerinden biri de nüfusun

çokluğudur. Kentlerin apartman adı verilen çok sayıda bina ve kat içeren yapılaşma biçimiyle kurulması da bir binanın yıkılması halinde çok fazla sayıda can ve mal kaybını beraberinde getirmektedir. Kısaca, daha yoğun insan kitlelerinin daha dar mekânlarda toplaşması depremlerde kayıp riskini de artırmaktadır (Bilik 2015).

Kentlerle ilgili bir diğer önemli faktör ise, kentlerin zemin açısından güvensiz olmasıdır. Nüfus yoğunlaştıkça, daha fazla sayıda insan kente sığmaya çalışmaktadır ve zemini güven vermeyen yerlerde de yerleşimlerin kurulmasına neden olmaktadır. Balyemez ve Berköz (2005), kentsel deprem davranışını etkileyen temel unsurların zemin özellikleri, bina tasarımları ve yerleşim düzenlemeleri olduğunu göstererek, bu unsurların deprem riskini azaltmada kritik rol oynadığını vurgulamıştır. Depremi zarar riskini artıran bu unsurlar, depremlerle şehir yaşamına ilişkin bakış açılarını da etkileme ve şehirlerin güvenliğine ilişkin algılarını zedeleme potansiyeline sahiptir.

Bina

Günümüzde doğanın içindeki yatay mekân anlayışı, yerini betonsal yapıların getirdiği dikey mekân anlayışına bırakmıştır. Bireyler bu mekân anlayışında iç içe geçmiş ve birbirlerine neredeyse tıpatıp benzeyen bu betonların arasına sıkıştırılmıştır (Aydoğan 2005).

Farklı bir mekân olarak ele alabileceğimiz bina, yaratıcısı tarafından tavan ve duvarlarla sınırlandırılmış, kişiye işlevsellik sağlayabilecek olan bir yapı olarak tasarlanmıştır. Aynı zamanda yaşayan kişinin motivasyonunu sağlayan ve sosyo-kültürel yapısını yansıtan bir mekân olmuştur (Günel & Esin, 2010). İçinde ruhen ve bedenlen bulduğumuz konumumuzu kapsayan güvenilir bir yaşam alanı olması gereken bir mekân olan bina, inşa edilen denetimsiz ve kontrolsüz binalar sebebiyle insanların yaşamlarını etkileyerek ölüme yol açabilecek hayati sonuçlar doğurabilmektedir. Bu, deprem deneyiminin bir parçası olarak binaya ilişkin algıları da etkileme potansiyeline sahiptir.

Ev

Ev, bir insanın sosyal hayatının temel noktası olmasıyla içinde bulunduğu dünyanın merkez noktası olarak tanımlanmaktadır. Ev, düzenin sağlandığı, köklülüğün olduğu bir yerdir (Gökten 1991), rahatlama, gevşeme ve güvenlik duygusu gibi psikolojik olgularla yakından ilişkilidir (Graham *et al.* 2015). Evler uzun zamandır bireyler ve genel olarak kültürel yaşam açısından büyük bir öneme sahip olmuştur (Bryson, 2010; Worsley, 2011). Sonuç olarak, ev konusu sosyoloji, antropoloji, coğrafya, tarih, mimarlık ve felsefe gibi sanat ve bilimler disiplinlerinden büyük ilgi görmüştür (Mallett 2004). Mallett'in evin anlamı ve deneyimi üzerine yaptığı kapsamlı incelemede, ev kavramının ev, aile, sığınak, benlik, cinsiyet ve yolculuk gibi kavramlarla çeşitli şekillerde ilişkilendirildiği belirtilmiştir. Evin bu kavramsal bağlantıları dikkat çekicidir çünkü bunların tümü psikolojik süreçlere dayanmaktadır.

İnsanlar zamanlarının %60'tan fazlasını evde geçirme eğilimindedirler (Brasche ve Bischof, 2005) ve ev genellikle fiziksel, fizyolojik ve psikolojik rahatlık yeri olarak idealize edilmektedir (Ellsworth-Krebs *et al.* 2019). Ancak, koşullar olumsuz olduğunda, ev aynı zamanda stresle güçlü bir şekilde ilişkilendirilebilen bir yer de olabilir (Saadi *et al.* 2019).

Deprem, insanların kendilerini güvende ve bağlı hissettikleri konfor alanlarını zedelemiş ve çevre psikolojisi açısından benlikle bütünleştirilen ev; zarar verici veya tehlikeli bir alana dönmüştür. Bu anlamda, deprem, bireyin en özel alanı olan eve ilişkin algılarını etkileme potansiyeline sahiptir.

Bu çalışmanın amacı, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi'ni yaşamış bireylerin ev, bina

ve kent algılarını çevre psikolojisi bağlamında incelemektir. Mekânlar, insan yaşamını şekillendiren yapılar olarak sadece fiziksel özellikleriyle değil, aynı zamanda psikolojik anlamlarıyla da değerlendirilir. Aidiyet duygusu geliştirdiğimiz bu alanlara yönelik algılar, deprem gibi doğal afetler sonrasında, her şeye yeniden başlamak zorunda kalan bireylerde değişebilir. Bu doğrultuda, çalışmada depremzedelerin üç farklı mekân türüne ilişkin algılarındaki değişimler incelenmiştir:

- Ev: Kişisel bağlılığı yansıtan ve benliğin en gerçekçi biçimde yansıtıldığı mekân olan evin, deprem sonrası yıkılmasının/zarar görmesinin etkilerinin, eve ilişkin algıları nasıl etkilediği,
- Bina: Şehir yaşamında yaygın bir yapı türü olan yüksek katlı ve eski binaların deprem sonrası hasar almasının etkilerinin, binalara ilişkin algıları nasıl etkilediği,
- Kent: Sosyalleşme, gelir elde etme ve topluluk yaşamı gibi fırsatlar sunan kent yaşamının aynı zamanda, nüfus yoğunluğu, zemin özellikleri ve yapılaşma biçimi nedeniyle deprem gibi doğal afetlerde daha fazla zarara yol açmasının kente ilişkin algıları nasıl etkilediği ele alınmıştır.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırma kapsamında, depremin yıkıcı etkisinin en yoğun yaşandığı bölgelerden biri olan Hatay'ın Kırıkhan ilçesi seçilmiştir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Yapı İşleri Genel Müdürlüğü verilerine göre; en çok yıkılan bina, acil yıkılması gereken bina ve ağır hasar gören bina sayısı Hatay ilinde kaydedilmiştir (Emsal 2024). Bu anlamda, araştırma için bu bölgenin tercih edilmesinin nedeni, yıkımın büyüklüğü ve bölgedeki depremzedelerin çeşitli mekânlara ilişkin deneyimlerinin araştırma sorularına uygun şekilde derinlemesine incelenmesine olanak sağlamasıdır.

Araştırmacılar Hatay ilinin Kırıkhan ilçesinde ikamet eden 14 katılımcı ile görüşme gerçekleştirmiştir. Katılımcıların yaşları 20 ile 44 arasında değişmekte olup, yaş ortalamaları 28.28'dir ($SS= 8.31$) (Tablo 1). Çalışmaya, tamamı depreme Hatay Kırıkhan'da yakalanan 10 kadın ve 4 erkek katılımcı dâhil edilmiştir. Bunlardan on ikisi hâlihazırda konteyner kentte yaşamakta, ikisi ise depreme yakalandığı az hasarlı evinde yaşamaya devam etmektedir. Görüşmeler Hatay Kırıkhan'a yapılan 6 ayrı ziyarette gerçekleştirilmiştir ve tüm süreç 6 ay sürmüştür. Çalışma için etik izin Hasan Kalyoncu Üniversitesi Etik Kurul'dan alınmıştır (Doküman Doğrulama Kodu: BSD2SBCY7, Toplantı No: 2023-33).

Tablo 1. Katılımcı bilgileri

No	Cinsiyet	Yaş	Evin Sahiplik Durumu	Deprem Sonrası Hasar Durumu	Mevcut İkamet Edilen Yer	Bina Kat Sayısı	Yaşanılan Daire Katı
1	Erkek	27	Kendi Evi	Az Hasarlı	Kendi Evi	2	2
2	Kadın	24	Kendi Evi	Yıkılmış	Konteyner Ev	4	4
3	Kadın	43	Kira	Yıkılmış	Konteyner Ev	7	1
4	Erkek	28	Kira	Az Hasarlı	Konteyner Ev	3	1
5	Kadın	43	Kendi Evi	Ağır Hasarlı	Konteyner Ev	4	4
6	Kadın	21	Kendi Evi	Ağır Hasarlı	Konteyner Ev	7	7
7	Kadın	28	Kendi Evi	Ağır Hasarlı	Konteyner Ev	2	2

8	Kadın	24	Kendi Evi	Ağır Hasarlı	Konteyner Ev	3	1
9	Kadın	20	Kendi Evi	Ağır Hasarlı	Konteyner Ev	6	6
10	Kadın	44	Kendi Evi	Ağır Hasarlı	Konteyner Ev	6	6
11	Erkek	24	Kira	Az Hasarlı	Konteyner Ev	8	1
12	Kadın	22	Kendi Evi	Ağır Hasarlı	Konteyner Ev	3	1
13	Kadın	28	Kira	Az Hasarlı	Kendi Evi	5	1
14	Erkek	20	Kendi Evi	Ağır Hasarlı	Konteyner Ev	3	1

İşlem

Bu çalışmada, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi'nin bireyler üzerindeki etkilerini anlamak amacıyla fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir. Fenomenoloji, bireylerin yaşadıkları deneyimlerin ve bu deneyimlere ilişkin algıların derinlemesine incelenmesini amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu desende, katılımcıların deneyimleri sistematik bir şekilde ele alınarak, olgunun gerçekliği tanımlanır ve analiz edilir (Merriam 2013). Fenomenolojik yaklaşım, genellemeler yapmak yerine bireylerin öznel deneyimlerini ayrıntılı olarak anlamayı hedefler (Göçer 2013).

Deprem'in her bireyin yaşamını farklı şekillerde etkilediği göz önüne alındığında, benzer sorunlarla karşılaşan bireylerin kişisel, karmaşık ve nüanslı deneyimlerini keşfetmek için fenomenolojik yöntem uygun bir çerçeve sunmaktadır. Araştırmada, katılımcıların kişisel deneyimlerini derinlemesine anlamak amacıyla, açık uçlu sorular içeren yarı yapılandırılmış görüşmeler kullanılmıştır. Soruların yönlendirici olmayan yapısı, araştırmacı önyargısının katılımcılar üzerindeki etkisini azaltmaya yardımcı olmuştur (Bradburn *et al.* 2004).

Hatay ilindeki Kırıkhan ilçesinde bulunan Konteyner kente saha ziyaretleri düzenlenmiş ve depremezdelemlerle etkileşime geçilmiştir. Bölgeye yapılan ziyaretler orada yaşamını sürdüren kişilerle görüşmeyi, sohbet etmeyi ve çalışma hakkında bilgi vermeyi içermektedir. Sonraki ziyaretlerde, ziyaret edilen kişiler ve onların yönlendirdikleri diğer kişiler ile bireysel yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

14 görüşme yapıldıktan sonra yeni temaların ortaya çıkmadığı ve "tematik doygunluğa" ulaşıldığı tespit edilmiştir. Braun ve Clarke (2021) tarafından tanımlandığı gibi, tematik doygunluk, veriler tekrarlayıcı hale geldiğinde ve katılımcılardan yeni bilgi elde edilmediğinde meydana gelmektedir. Bu nedenle, veri toplama bu noktada durdurulmuştur.

Katılımcılara çalışmanın amaçları hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir ve derinlemesine tartışmalara hazırlık için kısa bir ön görüşmeden sonra her bir katılımcıdan bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Araştırmanın bir parçası olarak on dört kişiyle görüşülmüş, görüşmeler kaydedilmiş ve araştırmacılar tarafından metne dönüştürülmüştür. Ardından, tematik analiz için MAXQDA 2024 programına aktarılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veri kümesindeki anlam kalıplarını belirlemek, analiz etmek ve raporlamak için tematik analiz kullanılmıştır (Braun ve Clarke, 2006). Bu yaklaşım yorumlayıcıdır ve katılımcıların deneyimlediği anlamları açıklamayı amaçlamaktadır. Tematik analiz altı aşamalı bir süreci takip etmektedir: verileri tanıma, verileri kodlama, temalar oluşturma, olası temaları gözden geçirme, temaları tanımlama ve adlandırma ve raporu hazırlama (Braun & Clarke, 2012).

Yarı yapılandırılmış görüşmeden elde edilen veriler kapsamlı temaları ortaya çıkarmak amacıyla çok aşamalı kodlama sürecinden geçirilmiştir. Her bir görüşme çifti metne aktarılmış ve

kodlar tüm çalışma metinleri için en uygun tema setini tespit etmek üzere araştırmacılar tarafından ayrı ayrı belirlenmiştir. Daha sonra, araştırmacılar bir araya gelmiş ve belirlenen kod ve temalar üzerine tartışma yürütülmüştür.

Görüşmelerin analizinde, alıntıların hangi katılımcıya ait olduğunu ve görüşme metni içinde hangi sırada geçtiğini belirtmek amacıyla her alıntının sonuna parantez içinde “Katılımcı X, Konum Y” ifadesi eklenmiştir. Bu bağlamda “konum”, MAXQDA 2024 analiz programı kullanılarak yapılan kodlama sürecinde, her bir katılımcı ifadesinin orijinal görüşme dökümlerindeki sırasal yerini ifade etmektedir. Bir diğer ifadeyle, “konum”, belirli bir alıntının görüşme metni içerisindeki sıralı konum numarasıdır ve araştırmacının veri izlenebilirliğini sağlamasına yardımcı olmaktadır. Bu sistematik numaralandırma sayesinde, analiz edilen ifadelerin orijinal bağlamları korunmuş ve alıntılarının güvenilirliği artırılmıştır.

Bulgular

Depremi ev, bina ve kent algısı üzerindeki etkisinin incelenmesi sonucu yapılan içerik analizinde 3 temel tema ve 10 alt tema belirlenmiştir: Temel temalar: eve ilişkin algılar, binaya ilişkin algılar ve kent yaşamına ilişkin algılar olarak adlandırılmıştır.

Tema 1: Eve İlişkin Algılar

Eve ilişkin algılar temasında, dört temel alt tema belirlenmiştir: ev güvenlik algısı, ev aidiyet hissi, evdeki günlük rutinde değişim ve deprem sonrası eve dönme isteği.

Ev Güvenlik Algısı

Ev güvenlik algısı açısından, katılımcıların kendi öznel deneyimlerine göre “güvenli ev” algısını şekillendirdiği görülmüştür. Örneğin bir katılımcı, geniş evlerin daha güvenli olduğunu söylemiştir: “*Bakıyorum evin büyüklüğüne, genişliğine, geniş evler yıkılmıyor ya kolay kolay. Hemen bunlara dikkat ediyorum. Küçük evler gidiyor. Burada öyleydi çünkü gördük*” (Katılımcı 6, Konum 35). Bunun aksine, Katılımcı 10, geniş evlerin daha güvensiz olduğunu iddia etmiştir: “*Bence, evin geniş olmaması çok önemli. Küçük evler daha çok sanki insanı kurtarıyor gibi. Bizim binamız yani çok genişti, odalar çok genişti, bayağı genişti. Belki küçük olsaydı bu kadar korkmazdık*”. (Katılımcı 10, Konum 31). Benzer şekilde, Katılımcı 10, kendi deneyiminden yola çıkarak en üst katın daha güvenli olduğunu çünkü kendisinin en üst katta yaşarken depremden sağ kurtulduğunu söylemiştir: “*Mecburiyet olursa tercihim yine 6. kat olacak çünkü 6. katta belki kurtulma şansım var. Gibi. Yani yüksek katta. Çünkü altılar daha berbat olmuştu bizim binanın*” (Konum 28).

Katılımcıların çoğu, konteyneri daha güvenli bulmaya başlamıştır. Örneğin, Katılımcı 7, konteynerde endişelerinin azaldığını, daha rahat uyuyabildiklerini söylemiştir: “*Yani dairelerde oturanlara göre çok rahattayız Konteynerdayız yani. En azından bunun güvencesi var tabi. O yüzden bir endişemiz yok. Rahat bir uyku çekebiliyoruz.*” (Konum 54). Bir diğer katılımcı da konteynerde daha güvenli hissettiklerini vurgulayarak, “*Konteynerde yaşıyoruz zaten. Konteynera bağlıyız. Herhangi bir ile gitmek de istemiyoruz çünkü depremler halen devam ettiği için. Yani buradan çıksak başka bir yere gideceğiz. Orada da korku içindeyiz sürekli. Ev ortamına zaten girmek de istemiyoruz. Çadırda falan da kalıyoruz. Köy, iki katlı köy evinde, köyde bile bir sıkıntı olmamasına rağmen evde yaşamak yine istemiyoruz yani. Çadırda kalmak beni mutlu ediyor.*” (Katılımcı 9, Konum 39-44). Katılımcıların çoğu, eve giremeyecek denli ciddi bir güvenlik duygusu zedelenmesi yaşadığını bildirmiştir. Örneğin, “*Öncesinde de çok güvenmiyordum zaten ama deprem sonrasında daha çok korkularım oldu yani. Şu an güvenmiyorum asla.*” (Katılımcı 3, Konum 8). Katılımcı 4, “*kirada kaldığımız ev az hasarlı olarak geçse bile yani gece yatarken bile korkuyla yatıyorduk. Her an bir deprem olacak korkusuyla*

yaşıyorduk. O yüzden sağlam evde kalsam bile o korkuyu yaşamaya hala devam ediyorum” (Konum 8) demiştir. Katılımcı 5, evlere girme konusunda yoğun bir kaygı yaşadığını söyleyip: “yani hiçbir şekilde güvenmiyorum artık hiçbir şekilde. Bunu bir depremzede, depremi yaşamış bir insan olarak binaya girme hissiyatı yok korkuyorum, hala korkuyorum tek katlıdan da korkuyorum çünkü benim tek katlı evde yaşayan arkadaşım, hamile bir arkadaşım hayatını kaybetti. Çünkü tek bir duvarın yıkılması sonucu, arkadaşım hayatını kaybetti. O yüzden o bile bende, tek katlı bir ev bile benim için artık güvenli değil.” demiştir (Konum 30).

Ev Aidiyet Hissi

Katılımcıların çoğu, evlerine olan aidiyet hissinin çok azaldığını söylemiştir (n=7), çoğu katılımcı artık konteynera ait hissettiğini bildirmiştir (n=6). Katılımcı 3, “Yani asla kendime ait hissetmiyorum orayı. Zaten yıkıldı yani, kalmadı.” (Konum 10), Katılımcı 8 “Evime dönmek istemedim, hiç hiç istemedim. Hiç aklıma bile gelmedi. Aklımın ucundan bile geçmedi. Zaten istemiyordum. Depremden sonra... Evet istemiyordum. Depremden sonra da... Hiç sokağı bile unutuyorum yani bazen.” (Konum 13) diyerek kendi evleri ile kurdukları bağın ciddi biçimde zedelendiğini vurgulamıştır. Katılımcı 10, yalnızca kendi evlerine değil, hiçbir eve giremediğini şu sözlerle ifade etmiştir: “Yok. Eve hiç. Ben şu an yani annemgilin evinde hasar yok. Köyde oturuyorlar. İkinci kattalar. Ben orada bile kalamıyorum. Uyuyamıyorum. Kaldığım gün de uyuyamıyorum. Ne olursunuz bana kızmayın ben konteynere gideceğim diyorum. Korkudan.” (Konum, 8-9). Benzer bir etkiyi Katılımcı 5 de yaşamıştır: “Çok fazla değişim oldu. Şu an evimiz zaten yıkıldı. Ama şu an aynı evi bana tekrar verseler asla gitmem. Hani şu an zaten ben kendim binalara dahi giremiyorum. Hatta bir binanın yanından geçerken bile uzaktan geçiyorum. Çünkü korkuyorum artık. Hani çok fazla korkuyorum” (Konum 12). Yalnızca iki katılımcı, evini çok özlediğini, bir katılımcı ise değişiklik olmadığını vurgulamıştır: “Evimi çok özledim. Öncelikle zaten odama hasret bir insandım ben. Öğrenci olduğum için depremden 20 gün önce gelmiştim. Depreme zaten burada yakalandım. Yani hala da o içimdeki hasret var yani odamı çok özliyorum.” (Katılımcı 6, Konum 18).

Evdeki Günlük Rutinde Değişim

Deprem sonrasında katılımcıların evdeki günlük rutinlerinde önemli değişimler yaşandığı gözlemlenmiştir. Artçı sarsıntıların yarattığı kaygı, motivasyon kaybı, aşırı temizlik alışkanlıkları ve uyku düzenindeki bozulmalar en sık bahsedilen değişiklikler olmuştur.

Katılımcı 2, artçı sarsıntıların günlük yaşamlarını etkilediğini belirtmiştir: “Şöyle artçı depremler olduğu için, gün içinde en az 20 tane olduğu için her bir artçı depremde bir korkup dışarı çıkmak, biraz beklemek, sonra geri girmek. Ya bu tarz şeyler şu an hayatımızda var. Önceden yoktu.” (Konum 7). Depremi psikolojik etkileri katılımcıların motivasyon düzeylerini de olumsuz etkilemiştir. Katılımcı 4, “Mesela ders çalışma, o zamanlar KPSS'ye falan hazırlanıyordum. O zamanlar bir isteğim vardı. Ama depremden sonra bıraktım yani. İster istemez. Bıraktım.” (Konum 15) diyerek, özellikle akademik ve mesleki hedeflere olan motivasyonunun ciddi anlamda azaldığını belirtmiştir. Katılımcı 7, eskiden dış görünüş ve bakım gibi şeylere dikkat ettiğini fakat şimdi öz bakım ile ilgili motivasyonunu kaybettiğini şu sözlerle ifade etmiştir: “Öncesinde mesela daha çok bazı şeylere dikkat ederdim. Hani işte bir bayan olarak işte bakım, saç olayı, cilt bakımı, giyim kuşam... bunlar bile o kadar çok azaldı ki yani bunların bile hiçbir şeyi yok.” (Konum 20). Temizlik alışkanlıkları da deprem sonrasında değişime uğramıştır. Özellikle temizlik alışkanlıklarında artış, 3 kadın katılımcı tarafından vurgulanmıştır. Katılımcı 5, “Evet, temizlik daha çok yapıyorum. Yani bulunduğumuz bölgeden dolayı... Etrafımız böceklerle dolu olduğu için. Mecburi bir şekilde temizlik yapıyorum. Daha öncesi de vardı ama depremden sonra yaşam alanına göre daha da arttı.” (Konum 9) diyerek çevresel

şartların bu davranış değişikliğinde etkili olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcıların büyük bir kısmı, depremden sonra uyku düzenlerinin bozulduğunu dile getirmiştir. Katılımcı 6, *"Günlük rutinlerimiz içinde uyku düzenimiz değişti. Eskisi gibi rahat uyuyamaz olduk. En ufak sestten bile ürperir olduk yani. Eski rahatlığımızı şu an bulamıyoruz."* (Konum 11) diyerek yaşadıkları uyku sorunlarını ve tetikte olma halini vurgulamıştır.

Tema 2: Binaya İlişkin Algılar

Binaya ilişkin algılar temasında, iki temel alt tema belirlenmiştir: deprem öncesi bina güvenlik algısı ve deprem sonrası bina güvenlik algısında değişim.

Deprem Öncesi Bina Güvenlik Algısı

Katılımcıların büyük bir kısmı (n=8), deprem öncesinde oturdukları binaların güvenli olduğuna inandıklarını belirtmiştir. Ancak, deprem sonrası bazı katılımcılar bu güvenin ne derece yanıltıcı olduğunu dile getirmiştir. Katılımcı 10, *"Yok güvenliydi. Çok, binamız çok güvenliydi. Kurtulacağız dedim yani bu binadan kurtulacağız. Çünkü iki yıllık binaydı. Çok sağladı. Ama gelen bir deprem çok büyük bir depremdi tabii ki. Ama Rabb'im bizi gerçekten bağışladı yani."* (Konum 28) sözleriyle binaya duyduğu güveni ve deprem sonrası şans eseri kurtulduklarını vurgulamıştır. Aynı şekilde, Katılımcı 6 da deprem öncesinde binaya dair hiçbir kaygısı olmadığını ifade etmiştir: *"Hayır, kesinlikle yoktu. Zaten çok güvenilir bir apartmanda oturuyorduk. Yani mesela... Diyelim karşımız... Kuzenlerim vefat etti. Onların olduğu apartmanlar... sürekli biz diyorduk. Bak burası güvenilir değil. Ailem de söylüyordu, yıkılır falan bir depremde yok olursunuz ama bizim öyle bir endişemiz hiçbir şekilde yoktu yani."* (Konum 29).

Bazı katılımcılar ise deprem öncesinde dahi binalarına güvenmediklerini ve çekinceleri olduğunu dile getirmiştir. Katılımcı 4, *"Deprem öncesi yani o zaten kaldığımız deprem öncesi de çekincemiz vardı. Çünkü ev zaten belirttiğim gibi eski bir evdi. Çok fazla nem, rutubet almıştı duvarları. Zaten dökülüyordu. Depremden sonra daha kötü oldu evin durumu."* (Konum 29) diyerek binanın eski ve yıpranmış yapısından kaynaklanan endişelerini ifade etmiştir. Benzer şekilde, Katılımcı 12 de deprem öncesi binasına duyduğu güvenin sarsıldığını şu sözlerle dile getirmiştir: *"Yani böyle bir şeyle rastlaşmadık. Hatta bir ay öncesine kadar rastladık ama böyle şiddetli bir deprem değildi. Yani güvenimiz vardı evimize ama yok şu an."* (Konum 28-29).

Deprem Sonrası Bina Güvenlik Algısında Değişim

Deprem sonrası katılımcılar, yaşamlarına dair estetik değerlerin ve alışkanlıkların önemli ölçüde azaldığını belirtmiştir. Katılımcılar, eskiden önem verdikleri birçok şeyin artık anlamını yitirdiğini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan bazıları, depremden önce günlük yaşamda estetik ve kişisel bakım gibi konulara daha fazla önem verdiklerini, ancak bu önceliklerin deprem sonrası azaldığını belirtmiştir. Katılımcı 7, *"Yani aslında hiçbir şeye bakmıyorum çünkü bende bir ev kavramı, ev olayı yani evdeki yaşamın şartları ne kadar iyi olursa olsun ne kadar rahatlığı iyi olursa olsun bunlar bende hiçbir şekilde olumlu bir şeye sebep olmuyor. Yani hala binalara girmeye korkuyorum. İşte çok güzel bir evim olsun, şöyle mutfakım olsun, böyle mutfakım olsun... bunların artık hepsi bitti. Hani bunların dışında zaten hayata dair birçok şey kayboldu."* (Konum 20) diyerek, deprem sonrası yaşanan travmanın estetik değerlere olan bakış açısını tamamen değiştirdiğini anlatmıştır.

Katılımcılar arasında, yüksek binalardan kaçınma eğilimi gözlenmiştir. Deprem sonrasında artçı sarsıntıların devam etmesi, katılımcıları yüksek binalara karşı daha temkinli hale getirmiştir. Katılımcı 5, *"Evimizin etrafında yüksek binalar vardı... ufak tefek artçı sarsıntılar halen yaşıyoruz. Bu artçı sarsıntılar sırasında o yüksek binalardan uzak durmaya çalışıyoruz."* (Konum 37) diyerek, deprem sonrası bu tür binalardan uzaklaşma çabalarını anlatmıştır. Katılımcı 3 ise,

eskiden yüksek katlı binaları tercih ettiğini, ancak bu tercihlerinin değiştiğini ifade etmiştir: *"Eskiden ben de çok katlı yerleri seviyordum. Hep teras katlarını isterdim. Ama o düşüncem değişti artık. Şu an ya bahçeli ev ya da prefabrik evler istiyorum."* (Konum 22).

Deprem sonrası güvenlik kaygıları nedeniyle katılımcılar, çürük ve eski binalarda yaşamayı kesinlikle reddettiklerini belirtmiştir. Katılımcı 8, *"Kesinlikle çürük binalarda, eski binalarda oturmam yani bundan sonra."* (Konum 24) diyerek yeni binalara olan tercihini açıkça ifade etmiştir. Katılımcı 9 ise, *"Evimizin üst katlarını kaldırmayı düşünüyorduk. Evimiz 4 kata göre ruhsatlıydı. Şu an 2 katlı olduğu haliyle bıraktık. Yani yeni bir kat çıkmayı düşünmüyoruz. Kesinlikle 4 kat fazlasından yüksek binaları talep etmem şu an."* (Konum 25-26) diyerek az katlı bina tercihinin dikkat çekmiştir.

Bazı katılımcılar, özellikle Hatay gibi deprem bölgelerinde betonarme yapılarda yaşamayı kesinlikle istemediklerini belirtmişlerdir. Katılımcı 11, *"Hiçbir şekilde bina düşünmüyorum. Yani burada Hatay'da hiçbir şekilde binada oturmayı düşünmüyorum. Hiçbiri güvenilir gelmiyor bana."* (Konum 27) diyerek, betonarme yapılara duyduğu güvensizliği dile getirmiştir.

Deprem sonrası, katılımcıların müstakil evlere olan ilgisi artmıştır. Katılımcı 12, *"Büyük beton yapılara girmeme gibi kararlar aldık. Daha müstakil evler, ahşap evler, prefabrik evler... daha müstakil evlere ilgi arttı."* (Konum 28) diyerek, daha küçük ve bağımsız yaşam alanlarına yönelme kararlarını aktarmıştır.

Katılımcıların ifadeleri, deprem sonrası estetik değerlerde ve yaşam tercihlerinde yaşanan değişimleri göstermekte, katılımcıların daha güvenli, küçük ve müstakil yaşam alanlarına yönelme eğilimlerini ortaya koymaktadır.

Tema 3: Kent Yaşamına İlişkin Algılar

Kent yaşamına ilişkin algılar temasında, dört temel alt tema belirlenmiştir: kent yaşamını sürdürmeye ilişkin algılar, kent yaşam tarzı değişiklikleri, kent deprem önlemleri, kent sosyal ilişkileri.

Kent Yaşamını Sürdürmeye İlişkin Algılar

Deprem sonrası katılımcıların kent yaşamına devam etme ya da kırsal bölgelere göç etme konusundaki tercihleri değişiklik göstermektedir. Bazı katılımcılar şehir hayatını terk etme eğilimindeyken, diğerleri kent yaşamına devam etmeyi tercih etmektedir.

Depremi ardından bazı katılımcılar, yaşadıkları şehirden ayrılma isteği duymuştur. Katılımcı 4, *"Evet yani bu depremi yaşamadan önce yaşadığım şehirden çok memnundum ama depremden sonra daha çok kırsal alanda, binaların olmadığı alanlarda yaşamayı tercih ederim."* (Konum 31) sözleriyle, deprem sonrası daha az yapılaşmış alanlara yönelme eğilimini ifade etmiştir. Benzer şekilde, Katılımcı 6 da şehir değişikliği yapma girişiminde bulunduklarını, ancak bu girişimin başarılı olmadığını şu şekilde aktarmıştır: *"Oldu. Yaptık zaten. Gittik şehir değişikliği yaptık ama inan oldu da yapamadık zaten. Geri geldik buraya. O yüzden köy hayatı daha mantıklı geliyor bize şu an."* (Konum 32).

Diğer katılımcılar ise şehir yaşamını tamamen terk etmek istemediklerini belirtmiştir. Katılımcı 8, büyük şehirlerde yaşamının deprem riskini artırdığına dair kaygılarını ifade ederken, şehir yaşamını tamamen bırakmak istemediğini söylemiştir: *"Yo o konuda yani şehir yaşamına... eğer buradaki kasıt İstanbul gibi büyük şehirlerde yaşamaksa, evet o tür şehir yani büyük şehirlerden uzak durmak isterim çünkü depremin olmasıyla o tür büyük şehirlerde can ve mal güvenliği çok daha düşük oluyor."* (Konum 34). Ancak, şehir yaşamının genel olarak daha canlı ve tercih edilebilir olduğunu belirten Katılımcı 9, *"Köy daha boğuk, stres daha yüksek olacağını"*

düşünüyorum. O yüzden şehri terk etmek istemiyorum. Şehir benim için daha ön planda, daha canlı, daha yaşanır." (Konum 35) diyerek şehirde yaşamaya devam etme kararlılığını vurgulamıştır.

Bu bulgular, kent yaşamının deprem açısından daha riskli olmasıyla birlikte sahip olduğu bazı avantajlar nedeniyle tutumlarda bireysel farklılıklara neden olduğunu; bazı katılımcıların kırsala yönelirken, diğerlerinin şehir yaşamının dinamik yapısına bağlı kaldıklarını ortaya koymaktadır.

Kent Yaşam Tarzı Değişiklikleri

Deprem sonrası katılımcıların kent yaşam tarzlarında köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle yaşam alanlarının küçülmesi, iş olanaklarının azalması ve özel hayatın sınırlanması gibi faktörler, katılımcıların günlük yaşamlarına önemli ölçüde etki etmiştir.

Birçok katılımcı, deprem sonrası yaşam alanlarının küçüldüğünü ve bu durumun özel hayatlarını sınırladığını belirtmiştir. Katılımcı 3, *"Oturduğumuz alan küçüldü. Daha çok insanlarla sıkı fıkı olmak zorunda kalıyoruz. Konteynerlar dip dibe olduğu için... Tamamen hayatımız değişti yani. Özel bir alanımız kalmadı."* (Konum 36) diyerek, konteyner yaşamının getirdiği zorlukları ve mahremiyet kaybını vurgulamıştır.

Deprem sonrası iş olanaklarında ciddi azalmalar yaşanmıştır. Katılımcılar, deprem öncesinde çalıştıkları işlerini kaybettiklerini ve yeni iş imkânlarına erişemediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcı 7, *"Ev varken çalışıyordum, şimdi buradayım, çalışmıyorum. İş imkânı yok zaten."* (Konum 38) diyerek işsizlik sorununa dikkat çekmiştir.

Deprem sonrası katılımcılar, güvenlik endişeleri nedeniyle daha küçük yaşam alanlarına yönelmiştir. Katılımcı 9, *"Depremden sonra yaşam tarzımı değiştirdiğim en büyük değişiklik Konteynera geçmek oldu. Küçük... en fazla 2-3 kişinin sığabileceği küçük bir yaşam alanı. Ama kendimi daha çok güvende hissettiğim için benim için önemli olan güvenlik. Büyük olması önemli değil."* (Konum 39) diyerek, daha küçük ama güvenli bir yaşam alanını tercih ettiğini belirtmiştir.

Bu bulgular, deprem sonrası katılımcıların kent yaşam tarzında karşılaştıkları değişiklikleri, küçülen yaşam alanları, iş olanaklarının azalması ve güvenlik kaygıları çerçevesinde değerlendirmektedir.

Kent Deprem Önlemleri

Deprem sonrası katılımcıların geleceğe dair güvenlik algıları, kent yapılarına yönelik tutumları ve devlet tarafından alınan önlemler hakkında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bu süreçte bazı katılımcılar geleceğe dair güvensizlik hissederken, bazıları ise devlet yapılarına olan güvenlerinin azaldığını veya arttığını belirtmiştir.

Bazı katılımcılar, depremin ardından şehirden bekledikleri iyileştirmelerin gerçekleşmemesi nedeniyle geleceğe dair umutsuz olduklarını ifade etmiştir. Katılımcı 5, *"Biz bu şehirden çok şeyi bekledik aslında. Ama beklediğimiz şeylerin hiçbirisi olmadı... Şu an zaten bu şehrin düzelmesini beklemek ya da bundan dolayı bir beklentiye girmek bile benim için çok lüks gibi bir şey. Böyle bir şeyin olacağına da artık inanmıyorum."* (Konum 40) sözleriyle, depremin kent üzerindeki yıkıcı etkisinin umutlarını tükettiğini vurgulamıştır.

Deprem sonrasında birçok katılımcı, özellikle devlet eliyle yapılan binalara ve müteahhitlerin yeni inşaatlarına karşı güvensizlik duymuştur. Katılımcı 9, *"Hiçbirine güvenmiyorum. Yaptıkları binaların hepsini gördük çünkü. Hepsi gitti yani. TOKİ'ler yapılıyor, onlar da çok güvenli değil bana göre."* (Konum 41) diyerek, gelecek deprem önlemlerine karşı duyduğu güvensizliği dile getirmiştir. Bu, inşaat sektörüne genel bir güvensizlikle birleşmektedir.

Bazı katılımcılar ise devletin yaptığı yapıların güvenli olduğunu düşünmektedir. Katılımcı 8,

"Tabii ki daha güvenli diyorlar. Mesela onları daha tercih etmek zorundayız şu an için. TOKİ evlerine karşı bir güven oluştu sanırım." (Konum 42) diyerek, devlet eliyle yapılan binaların, özel müteahhitlerin yaptığı binalara göre güvenlik açısından tercih edildiğini ifade etmiştir.

Bu bulgular, deprem sonrası katılımcıların kentte alınan deprem önlemleri ve yapı güvenliğine dair farklı görüşleri ortaya koymaktadır. Geleceğe yönelik güvensizlik hissi ile devletin yapılarına yönelik güven veya güvensizlik arasında keskin bir fark gözlemlenmektedir.

Kent Sosyal İlişkileri

Deprem sonrasında sosyal ilişkilerde hem güçlenme hem de zayıflama yönünde değişiklikler gözlemlenmiştir. Katılımcılar, toplumsal bağların hem güçlendiğini hem de bazı durumlarda koptuğunu ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra, sosyal aktivitelerde azalma ve iç içe yaşama zorunluluğu gibi konular da önemli değişiklikler arasında yer almaktadır.

Deprem sonrası toplumsal bağların bazı katılımcılar için daha da güçlendiği görülmüştür. Katılımcı 5, "*Aslında daha güçlü oldu. Uzakta oldukları için daha bağlandık diyelim. Her gün telefonla konuşuyoruz. Daha çok merak ediyoruz. Bir özlem duyuluyor... uzaklık var ama hissiyat olarak daha fazla.*" (Konum 43) diyerek, sevdiklerinden uzakta olmanın onları birbirine daha fazla bağladığını vurgulamıştır.

Deprem sonrasında sosyal aktivitelerde belirgin bir azalma yaşanmıştır. Katılımcı 7, "*Depremden önce spor salonuna gidiyordum... Konteynerde yaşadığımız için öyle bir şeyimiz yok. Artık aktivitelerimiz yok yani.*" (Konum 44) diyerek, konteyner yaşamının sosyal faaliyetleri engellediğini ifade etmiştir. Benzer şekilde, katılımcı 9, "*Kafeler, pastaneler gibi yerlere gitme şansımız yok artık... güvenip de giremem.*" (Konum 45) diyerek, hasarlı binalar nedeniyle sosyal mekânlara erişimin kısıtlandığını belirtmiştir.

Katılımcıların bir kısmı deprem sonrasında, özellikle geçici barınma koşullarında, toplumsal bağların farklı bir boyut kazandığını dile getirmiştir. Katılımcı 3, "*Deprem sonrası toplumsal ilişkiler zorlaştı... Her gün sorunlar, sıkıntılar çıkıyor. Yine de zorla zorluğa rağmen beraberiz.*" (Konum 46) diyerek, iç içe yaşamının zorluklarını ve beraber yaşamının getirdiği dayanışmayı ifade etmiştir. Diğer yandan, deprem sonrası bazı katılımcılar, toplumsal bağların kopma noktasına geldiğini belirtmiştir. Katılımcı 8, "*Kendi arkadaşlarım dışında, kendi akrabalarımдан dahi o kadar uzaklaştım ki... en acı günlerinizde yanınızda olmayan insanları artık hayatınızdan çıkarıyorsunuz.*" (Konum 47) diyerek, özellikle travmatik deneyimlerin sosyal ilişkilerde ayırmaya neden olduğunu dile getirmiştir. Temaların belirlenmesi, sonuçları ve yorumlar Tablo 2 de özetlenmiştir.

Tablo 2. Tematik Analize İlişkin Tema, Alt Tema, Kod ve Katılımcı İfadeleri

Tema	Alt Tema	Kod	Katılımcı İfadesi
Ev Algısı	Ev Güvenlik Algısı	Geniş evleri güvenli bulma, geniş evleri güvenli bulmama, en üst katı güvenli bulma, konteyneri güvenli bulma, ciddi zedelenme, hafif korku	"Yani hiçbir şekilde güvenmiyorum artık hiçbir şekilde yani bunu bir depremde bir depremi yaşamış bir insan olarak binaya girme hissiyatı hani yok hani korkuyorum hala korkuyorum tek katlıdan daha iyi korkuyorum çünkü benim tek katlı Evde yaşayan, tek katlı bir evde yaşayan arkadaşım, hamile bir arkadaşım hayatını kaybetti. Çünkü tek bir duvarın yıkılması sonucu, arkadaşım hayatını kaybetti. O yüzden o bile bende, tek katlı bir ev bile benim için artık güvenli değil." (Katılımcı 5, Konum 30).
	Ev Aidiyet Hissi	Çok artma, çok azalma, konteynera ait hissetme	"Kendimi Konteynera ait hissediyorum. Yani tamamen burada yaşamak istiyorum" (Katılımcı 2, Konum 16).

	Evdeki Günlük Rutinde Değişim	Artçı etkisi, motivasyon eksikliği, aşırı temizlik, uyku düzeninde bozulma, deprem çantası	“Şöyle artçı depremler olduğu için, gün içinde en az 20 tane olduğu için Her bir arçı depremde bir korkup dışarı çıkmak, biraz beklemek, sonra geri girmek. Ya bu tarz şeyler şu an hayatımızda var. Önceden yoktu.” (Katılımcı 13, Konum 17). “Kaldık şöyle deprem çantası hazırladık. Gece uyurken işte şu an için bahsetmiyorum kış aylar için. Kapının önüne anahtar, arabanın anahtarı, montlar. Çünkü o gece mont yoktu. Ayağımızda ayakkabı yoktu. Yağmur yağıyordu. Sokakta kaldık. O yüzden onlar hepsi kapının önünde bir şekilde uyuyoruz. Gece sürekli uyanıyoruz. Bir control amaçlı.” (Katılımcı 13, Konum 52-53)
	Deprem Sonrası Eve Dönme İsteği	Ciddi azalma	“Evimize dönme isteğimiz tamamen bitti gibi bir şey çünkü evimiz kalmadı. Evimiz olsaydı da asla dönmek istemezdik büyük ihtimal”. (Katılımcı 11, Konum 12).
Bina Algısı	Deprem Öncesi Bina Güvenlik Algısı	Yüksek, düşük	“Deprem öncesi yani o zaten kaldığımız deprem öncesi de çekincemiz vardı. Çünkü ev zaten belirttiğim gibi eski bir evdi. Çok fazla nem, rutubet almıştı duvarları. Zaten dökülüyordu. Depremde sonra daha kötü oldu evin durumu” (Katılımcı 4, Konum 22).
	Deprem sonrası bina güvenlik algısında değişim	Estetik değerlerde azalma, prefabrik ev isteği, yeni bina isteği, Zemin sağlamlığı, kolon sağlamlığı, az katlı bina isteği, betonarme yapıda oturmama, müstakil ev isteği	“Bende bir ev kavramı, yani evdeki yaşamın şartları koşulları ne kadar iyi olursa olsun ne kadar rahatlığı iyi olursa olsun bunlar bende hiçbir şekilde olumlu bir şeye sebep olmuyor. Yani hala binalara girmeye korkuyorum. İşte çok güzel bir evim olsun, şöyle mutfakım olsun, böyle mutfakım olsun, şöyle olsun. Bunların artık hiçbir bitti.” (Katılımcı 5, Konum 28).
Kent Algısı	Kent Yaşamını Sürdürmeye İlişkin Algılar	Şehirden ayrılmak istiyorum Şehir yaşamına devam edeceğim	“Yani ben istedim, çok istedim burada kalmak istemiyorum diye ama ailem yani babamın işinden dolayı buradalar. Ama ben istemiyorum burada yaşamak. Çünkü artık bir travma oldu bende. Ben ilaçlar kullanıyorum.” (Katılımcı 6, Konum 49)
	Kent Yaşam Tarzı Değişiklikleri	Özel yaşamın kalmaması, yüksek binaların yanından geçememe, iş problemleri, küçük alana geçiş	“Depremden sonra yaşam tarzımı değiştirdiğim en büyük değişiklik Konteynera geçmek oldu. Küçük 21 metrekare olarak geçiyor galiba. En fazla 2-3 kişinin sığabileceği küçük bir yaşam alanı. Ama kendimi daha çok güvende hissettiğim için benim için önemli olan güvenlik. Büyük olması önemli değil”. (Katılımcı 4, Konum 36).
	Kent Deprem Önlemleri	Geleceğe yönelik güvensizlik, devlet yapılarına da güvenmeme, devlet yapılarına güvende artış	“Oldu yani şu anda devletimizin yaptığı yapıları daha çok güvenilir buluyorum. Özel müteahhitlerin yaptığı binaları, evleri açıkçası güvenilir bulmuyorum. Hı hı.” (Katılımcı 1, Konum 35).
	Kent Sosyal İlişkileri	Toplumsal bağların güçlenmesi, sosyal aktivitelerde azalma, iç içe yaşam, toplumsal bağlarda kopuş	“Çok zorluklarla yaşıyoruz. Mesela eskiden çarşıya gidip de bir alışveriş yapmak bile bizi mutlu ediyordu. Şu an çarşı diye bir şey kalmadı zaten. Herhangi bir şey, aktivitemiz yoktur. Ben depremden önce sürekli spora giden bir insandım. Deprem sonra stresten dolayı birkaç sorunlarım doldu hastalıklarım falan oldu” (Katılımcı 9, Konum 63).

Sonuç ve Gelecek Çalışmalar

Bu çalışma, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi'ni deneyimleyen bireylerin ev, bina ve kent algılarının önemli ölçüde değiştiğini göstermektedir. Deprem sonrasında katılımcıların mekânsal algıları, özellikle güvenlik, aidiyet ve günlük rutinlerle ilgili olarak farklılaşmıştır.

Çalışma bulguları, evin deprem sonrası bir güvenlik alanı olmaktan çıktığını göstermektedir.

Katılımcıların çoğu, konteyner evlerde daha fazla güvende hissettiklerini belirtmişlerdir. Ellsworth-Krebs ve arkadaşları (2019)'ına göre ev, idealize edilen bir güvenlik yeridir. Bununla birlikte bu çalışma, güvenlik algısının travma sonrası tamamen değişebileceğini göstermektedir.

Doğal afet sonrası araştırmalarda çok sayıda olumsuz psikososyal etki belirlenmiş olsa da birçok çalışma bir felaketten sonra bağlılık, sosyal uyum ve iş birliği duygularında da belirgin bir artış tespit etmiştir (örn. Albrecht 2005; Silver & Andrey, 2014; Zeigler *et al.* 1996). Bununla birlikte bu çalışmada tam tersi biçimde bağlılıkta azalma ve toplumsal ilişkilerde kopuş tespit edilmiştir. Bu durumun bir sebebi, katılımcıların depremden önceki mekân bağlılığı düzeyi olabilir. Halihazırda bulundukları yaşam alanına bir bağlılık hissetmeyen kişiler için deprem daha da yıkıcı bir etki yaratmış ve mekân duygusunu zedelemiş olabilir. Ayrıca, 6 Şubat Depremi, aynı gün içerisinde iki şiddetli depremin 11 ilde felaket denilebilecek düzeyde yıkıcı etki yaratmasına neden olacak kadar büyüktür. Depremin büyüklüğü ve etki alanı da psikolojik travmayı tetiklemiş ve mekân algısını olumsuz etkilemiş olabilir. Ayrıca, bulgulara vurgulandığı üzere katılımcılar, geleceğe yönelik güvensizlik içerisindedir ve bu güvensizlik, değişim için çabalamaya yönelik istekleri azaltmış ve kişileri çaresizliğe sürüklemiş olabilir.

Sosyo-ekonomik koşullar da bu bulgunun bir başka önemli nedeni olabilir. Deprem öncesinde zaten sosyoekonomik olarak dezavantajlı olan bireyler, felaket sonrasında toplumsal destek ağlarına erişim konusunda daha fazla zorluk yaşamış olabilir. Zeigler ve arkadaşlarının (1996) belirttiği gibi, sosyal uyum ve iş birliği duygusu, büyük ölçüde bireylerin mevcut toplumsal ve ekonomik koşullarına bağlıdır. Deprem sonrası yeniden yapılanma ve yardım süreçlerine dâhil olamayan ya da bu süreçlerden yeterli destek alamayan bireyler, toplumsal bağlılıklarını kaybetmiş ve mevcut sosyal ağlardan kopmuş olabilir.

Son olarak, katılımcıların mekân bağlılığının azalmasında deprem sonrası fiziksel yer değiştirme etkili olmuş olabilir. Bu çalışmada, birçok katılımcı konteyner evlerde yaşamaktadır. Kalıcı ikametgahlarından uzaklaşmak zorunda kalan bireyler, mahalle ve komşuluk bağları gibi önemli sosyal ilişkilerden de kopmuş olabilir. Chamlee-Wright ve Storr (2009), afet sonrası yer değiştiren bireylerin toplumsal ilişkilerinin zayıfladığını ve bu kişilerin yeniden sosyal uyum sağlamakta zorlandıklarını belirtmiştir. Bu durum, bulgulara gözlemlenen toplumsal ilişkilerdeki kopuşu da açıklayabilir.

Ev algısında yaşanan değişimlerin yanı sıra, bina algısında da değişimler gözlenmiştir. Katılımcılar, deprem öncesinde bina güvenliği konusundaki kaygı düzeylerinin düşük olduğunu, ancak deprem sonrasında bu algının tamamen değiştiğini belirtmişlerdir. Yüksek katlı binaların güvenli olmadığına dair yaygın bir algı oluşmuş ve katılımcılar prefabrik veya müstakil evlerde yaşamayı tercih etmeye başlamışlardır. Deprem sonrası bina güvenliği algısındaki bu değişim, literatürdeki çevre psikolojisi çalışmalarında da sıkça vurgulanan bir konudur. Deprem gibi doğal afetlerin yarattığı belirsizlik ve kontrol kaybı, bireylerin fiziksel çevrelerine duydukları güveni ciddi şekilde zedeler (Gürkaynak 1988). Çalışmamızda da katılımcılar, yaşadıkları binaların depreme dayanıklılığına olan güvenlerini kaybetmiş, daha az katlı ve sağlam zeminli yapıları tercih etmeye başlamışlardır.

Kent yaşamına yönelik algılarda da belirgin bir farklılaşma gözlenmiştir. Bazı katılımcılar kırsal alanlara göç etmek isterken, diğerleri kent yaşamına devam etme eğiliminde olmuşlardır. Şehirdeki binaların güvensiz olması, bireylerin kent yaşamını sorgulamasına neden olmuştur. Ayrıca, deprem sonrası toplumsal ilişkilerde de önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bazı katılımcılar, bazı katılımcılar sosyal ilişkilerin güçlendiğini belirtirken, çoğunluğu bu bağların koptuğunu ifade etmiştir. Özellikle geçici barınma koşullarında yaşanan iç içe yaşam, toplumsal bağların farklı bir boyuta taşındığını göstermektedir.

Bu çalışmanın bulguları, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi sonrasında bireylerin mekânsal algılarında meydana gelen köklü değişimlere ışık tutmaktadır. Özellikle güvenlik, aidiyet ve mekân tercihleri gibi unsurların, travmatik olaylar sonrasında nasıl dönüştüğü, çevre psikolojisi literatürüne önemli katkılar sağlamaktadır. Bireylerin ev, bina ve kente yönelik algılarında meydana gelen bu dönüşüm, doğal afetlerin insan psikolojisi üzerindeki etkilerini daha derinlemesine anlamak için değerli ipuçları sunmaktadır. Özellikle deprem sonrası güvenlik algısındaki bozulma, mekân bağlılığı düzeyinin zayıflaması ve toplumsal bağların kopması, gelecekte yapılacak araştırmalar için önemli bir temel teşkil etmektedir.

Bu bulgular, çevresel travmaların bireyler üzerindeki etkilerinin incelenmesi için daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir. Özellikle mekânsal algılardaki değişimlerin uzun vadeli etkilerinin değerlendirilmesi, travmatik olayların bireylerin yaşamları üzerindeki kalıcı etkilerini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Gelecekteki araştırmalar, deprem sonrası mekân algısının zamanla nasıl evrildiğini inceleyerek, bireylerin güvenlik ve aidiyet hislerinin yeniden inşa edilme süreçlerini değerlendirmelidir.

Bu çalışmanın önemli sınırlılıklarından biri, bulguların yalnızca Hatay ili Kırıkhan ilçesinde yaşayan katılımcılarla yapılan görüşmelere dayanmasıdır. Bu nedenle, sonuçların genellenebilirliği sınırlı olabilir. Gelecek çalışmalarda farklı coğrafi bölgelerden katılımcıların dâhil edilmesi, bulguların daha geniş bir perspektifte ele alınmasını sağlayacaktır. Ayrıca, araştırmaya çocuklar ve gençler gibi farklı demografik grupların da dâhil edilmesi, mekân bağlılığının yaşa ve gelişimsel sürece göre nasıl farklılaştığını anlamak açısından önemli olabilir. Scannell ve diğerleri (2016), gençlerin mekân bağlılığı düzeylerinin afet hazırlığını artırabileceğini ve dayanıklılıklarını güçlendirebileceğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Atkinson (2023) eğitimcilerin, felaket sonrası çocukların mekân bağlılıklarını güçlendirmede önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Bu anlamda, gelecek çalışmalarda çocuk-genç örneklem gruplarında mekân bağlılığının geliştirilmesinde eğitici perspektifi ele alınabilir.

Çalışmanın bir diğer sınırlılığı, katılımcıların depremdeki kayıpları üzerinden bir seçim yapılmaması olmuştur. Deprem sırasında evini ya da bir yakınını kaybeden bireyler ile daha az etkilenmiş bireyler arasındaki farklar detaylıca incelenmemiştir. Gelecekte yapılacak çalışmalarda bu tür gruplar arasındaki farklılıklar değerlendirilebilir ve kayıp yaşayan bireylerin mekân algılarındaki değişimler, depremi dolaylı deneyimleyen bireylerle karşılaştırılabilir. Bu, maddi veya manevi kayıpların mekân bağlılığı ve sosyal bağlar üzerindeki etkilerini daha net bir şekilde anlaşılmasını sağlayabilir.

Mekân bağlılığının afet hazırlığı ve müdahale süreçlerindeki rolü de daha fazla araştırılmalıdır. Wallis ve arkadaşları (2021), güçlü mekân bağlılığı olan bireylerin, toplumsal dayanıklılık ve proaktif afet hazırlığına daha yatkın olduklarını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, bireylerin mekân bağlılıklarının, afet sonrası toparlanma süreçlerinde ne ölçüde rol oynadığı ve mekânsal aidiyetin, bireylerin afetlere karşı nasıl bir dayanıklılık geliştirdiği gelecekteki çalışmalarda incelenmelidir.

Son olarak, Ehrenreich ve McQuaide (2001) tarafından vurgulanan “balayı evresi” fenomeni de göz önünde bulundurulmalıdır. Afet sonrası kısa süreli olarak görülen toplumsal dayanışma ve iş birliği duyguları, zamanla yerini öfke, tatminsizlik ve terk edilme gibi olumsuz duygulara bırakabilir. Warsini ve arkadaşları (2014), felaket sonrası aynı bölgede kalmaya devam eden bireylerde mekân bağlılığının bozulabileceğini vurgulamaktadır. Bu tür duygusal geçişler, uzun vadeli mekân bağlılığı çalışmalarında da dikkate alınmalıdır.

Bu çalışmanın bulguları, deprem gibi büyük travmatik olayların insan-mekân ilişkilerini nasıl

değiştirdiğine dair önemli bir çerçeve sunmakta ve gelecekteki araştırmalar için çeşitli yönler önermektedir.

Yazarın Notu

Bu çalışmaya olan desteklerinden ötürü TÜBİTAK’a teşekkürlerimizi sunarız.

Mali Destek Bildirimi (Funding)

Çalışma TÜBİTAK 2209-A- Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı tarafından destek almıştır.

BİBLİYOGRAFYA

- Adie B. 2019. “Place attachment and post-disaster decision-making in a second home context: a conceptual framework”, *Current Issues in Tourism*, 23(10). doi: 10.1080/13683500.2019.1600475.
- Albrecht G. 2005. 'Solastalgia'. A new concept in health and identity. *PAN: philosophy activism nature*, (3), 41-55.
- Altman I. & Low S. M. 1992, *Place Attachment*. New York: Springer.
- Atkinson L. 2023, “Roles of schools and educators in supporting resilience in young children after disasters”. *CJEM*, 3(2). doi: 10.25071/3jdffs41.
- Aydoğan B. E. 2005. *İnsan-Mekân-Kent İlişkisi Üzerine Resimsel Yorumlar*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Balyemez S., & Berköz L. 2005, “Hasar Görebilirlik ve Kentsel Deprem Davranışı”. *İtÜdergisi/A*, 4(1).
- Bayrakdar C., Halis O., Canpolat E. Döker, M. F. & Keserci F. 2023, “6 Şubat 2023 Kahramanmaraş-Ekinözü depremi (Mw 7.6) ile ilişkili Çardak Fayı yüzey kırığının tektonik jeomorfolojisi”. *Türk Coğrafya Dergisi*, 83, 7-22.
- Bilgin N. 1994. *Sosyal bilimlerin kavşağında kimlik sorunu*. Ege Yayıncılık.
- Bilik B. M. 2015. *2011 Van Depremleri Üzerine Sosyolojik Bir Analiz*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Bonaiuto M., Alves S., De Dominicis S. & Petrucci I. 2016. “Place attachment and natural hazard risk: Research review and agenda”. *Journal of Environmental Psychology*, 48, 33-53.
- Bradburn N. M., Sudman, S., & Wansink, B. 2004. *Asking questions: the definitive guide to questionnaire design—for market research, political polls, and social and health questionnaires*. John Wiley & Sons.
- Brasche S. & Bischof W. 2005, “Daily time spent indoors in German homes - baseline data for the assessment of indoor exposure of German occupants”. *Int. J. Hyg Environ. Health*, 208(4), 247–253. <https://doi.org/10.1016/j.ijheh.2005.03.003>.
- Braun V., & Clarke V. 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Braun V. & Clarke V. 2012. *Thematic analysis*. Eds. H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf, & K. J. Sher, APA handbook of research methods in psychology, Vol. 2. Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological (pp. 57–71). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/13620-004>
- Braun V. & Clarke V. 2021. *Thematic Analysis: A Practical Guide*. Sage, London.
- Bryson B. 2010, *At Home: A Short History of Private Life*. New York: Anchor Books.
- Chamlee-Wright E. & Storr V. 2009, “There’s no place like New Orleans”: sense of place and community recovery in the Ninth Ward after Hurricane Katrina”. *Journal of Urban Affairs*, 31(5), pp. 615-634. doi: 10.1111/j.1467-9906.2009.00479.x.
- Chen Q., Guo S., Deng X., Wei W., Song J. & Xu D. 2022, “Stay in risk area: place attachment, efficacy beliefs and risk coping”. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(4), p. 2375. doi: 10.3390/ijerph19042375.
- Cole L. B., Coleman S. & Scannell L. 2021. “Place attachment in green buildings: Making the connections”. *Journal of Environmental Psychology*, 74, 101558.
- Dinçer İ., Akin M., Akin M., Orhan A., Varol O., Başer M. & Benlioğlu T. 2023. “6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremlerinde (Mw 7.7 ve 7.6) Adana İl Merkezinde Oluşan Bina Hasarları ve Yıkımlarının Jeolojik Koşullar ile Olan İlişkisine Yönelik Ön Değerlendirme Raporu”.

- <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.35770.26565>
- Ehrenreich J. H. 2001. *Coping with disasters. A guide book to*, 8.
- Ellsworth-Krebs K., Reid L. & Hunter C. J. 2019, "Integrated framework of home comfort: relaxation, companionship and control". *Build. Res. Inf.*, 47(2), 202–218. <https://doi.org/10.1080/09613218.2017.1410375>.
- Emsal 2024, Temmuz 31, 6 Şubat Depremlerinde En Çok Hasar Neden Hatay'da Oldu? Kaynak: <https://emsal.com/6-subat-depremlerinde-en-cok-hasar-neden-hatayda-oldu/>. Erişim Tarihi: 20.09.2024.
- Giuliani M. V. & Feldman R. 1993, "Place attachment in a developmental and cultural context". *Journal of Environmental Psychology*, 13, 267–274.
- Göçer A. 2013, "Türkçe öğretmen adaylarının dil kültür ilişkisi üzerine görüşleri: Fenomenolojik bir araştırma". *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 25-38.
- Gökten M. 1991. *Toplu Binalarda İnsan-Mekân İlişkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.
- Gold J. R. 1980. *An introduction to behavioural geography*. Oxford: University Press.
- Göregenli M. 2018. *Çevre Psikolojisi İnsan&Mekan İlişkileri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Graham L. T., Gosling S. D. & Travis C. K. 2015, "The psychology of home environments: A call for research on residential space". *Perspectives on Psychological Science*, 10(3), 346-356.
- Günel, B., & Esin N. 2010, "İnsan-mekân iletişim modeli bağlamında binada psiko-sosyal kalitenin irdelenmesi". *İTÜDERGİSİ/a*, 6(1).
- Gürkaynak İ. 1988, "Çevresel psikoloji: Doğası, tarihçesi, yöntemleri". *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 21(1), 1-9.
- Haney T. 2018, "Paradise found? The emergence of social capital, place attachment, and civic engagement after disaster". *International Journal of Mass Emergencies & Disasters*, 36(2), pp. 97-119. doi: 10.1177/028072701803600202.
- Hay R. 1998, "Sense of place in developmental context". *Journal of Environmental Psychology*, 18, 5–29.
- Hernandez B., Hidalgo C., Salazar-Laplace, M. E. & Hess S. 2007, "Place attachment and place identity in natives and non-natives". *Journal of Environmental Psychology*, 27, 310–319.
- Hidalgo M. C. & Hernández B. 2001, "Place attachment: Conceptual and empirical questions". *Journal of Environmental Psychology*, 21, 273–281.
- Jansen S. 2019, "Place attachment, distress, risk perception and coping in a case of earthquakes in the Netherlands". *Journal of Housing and the Built Environment*, 35(2), pp. 407-427. doi: 10.1007/s10901-019-09706-7.
- Jansen S. J., Hoekstra J. S. & Boumeester H. J. 2017, The impact of earthquakes on the intention to move: Fight or flight?. *Journal of environmental psychology*, 54, 38-49.
- Jørgensen B. S. & Stedman R. 2001, "Sense of place as an attitude: Lakeshore property owners' attitudes toward their properties". *Journal of Environmental Psychology*, 21, 233–248.
- Jørgensen B. & Stedman R. 2006, "A comparative analysis of predictors of sense of place dimensions: Attachment to, dependence on, and identification with lakeshore properties". *Journal of Environmental Management*, 79, 316–327.
- Kelly G. & Hosking K. 2008, "Nonpermanent residents, place attachment, and "sea change" communities". *Environment and Behavior*, 40(4), 575-594.
- Lähdesmäki T. 2022. Belonging and Home. In: *Learning Cultural Literacy through Creative Practices in Schools*. Palgrave Macmillan, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-89236-4_7
- Lee Y. J. & Lin S. Y. 2021, "A study on the relationships of place attachment and individual attributes of residents in different vulnerable districts in Taipei, Taiwan". *Environmental Science and Pollution Research*, 28, 46247-46265.
- Lewicka M. 2011, "Place attachment: How far have we come in the last 40 years?". *Journal of Environmental Psychology*, 31, 207–230.
- Mallett S. 2004, "Understanding home: A critical review of the literature". *Sociological Review*, 52.
- Merriam S. B. 2013. *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama için Bir Rehber*. İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Michel-Guillou E. & Meur-Ferec C. 2017, "Living in an "at risk" environment: The example of "coastal risk". Eds. G. Fleury-Bahi, E. Pol, & O. Navarro, *Handbook of Environmental Psychology and Quality of Life Research*. Springer, 487-503.
- Moser G., & Uzzell D. 2003. *Environmental psychology*. Eds T. Millon & M. Lerner, *Comprehensive handbook of psychology*, volume 5: Personality and social psychology (pp. 419–445). Wiley.

- Nagarkatti M., Banba M. & Tamura Y. 2023, "Does 'adversity strengthen the foundation?' Change in Japanese residents' place attachment after Typhoon No. 19 in 2019". *International Review for Spatial Planning and Sustainable Development*, 11(2), pp. 114-125. doi: 10.14246/irpsd.11.2_114.
- Peng J., Strijker D., & Wu Q. 2020, "Place identity: How far have we come in exploring its meanings?" *Frontiers in psychology*, 11, 294.
- Qian L., Zheng C., Lai Q. & Guo J. 2021, "A county town in ruins: memories, emotions, and sense of place in post-earthquake Beichuan, China". *Sustainability*, 13(20), p. 11258. doi: 10.3390/su132011258.
- Raymond C. M., Brown G., & Weber D. 2010, "The measurement of place attachment: Personal, community, and environmental connections". *Journal of environmental psychology*, 30(4), 422-434.
- Saadi D., Tirosh E., Agay Shay K. & Schnell I. 2019, "Ethnic differences in home-related maternal stress: Muslim and Jewish mothers". *Int. J. Environ. Res. Publ. Health*, 16(22). <https://doi.org/10.3390/ijerph16224393>.
- Scannell L., Cox R., Fletcher S. & Heykoop C. 2016, "That was the last time I saw my house": the importance of place attachment among children and youth in disaster contexts". *American Journal of Community Psychology*, 58(1-2), pp. 158-173. doi: 10.1002/ajcp.12069.
- Silver A. & Andrey J. 2014, "The influence of previous disaster experience and sociodemographics on protective behaviors during two successive tornado events". *Weather, climate, and society*, 6(1), 91-103.
- Silver A. & Grek-Martin J. 2015, "Now we understand what community really means": Reconceptualizing the role of sense of place in the disaster recovery process. *Journal of Environmental Psychology*, 42, 32-41.
- Temurçin K., & Keçeli K. 2015, "Bir davranışsal coğrafya çalışması: Isparta şehri örneğinde uluslararası öğrencilerin kentsel mekân algısı". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (36), 1-22.
- Tetik N. & Albulut İ. 2023, "6 Şubat 2023'te Yaşanan Depremi Ekonomik ve Finansal Etkileri: İhracat Üzerinden Bir İnceleme". In Kahramanmaraş Merkezli Depremler Sonrası için Akademik Öneriler (ss. 93-103). Özgür Yayıncılık.
- Twigger-Ross C.L., & Uzzell D.L. 1996, "Place and identity processes". *Journal of Environmental Psychology*, 16, 205-220.
- Wallis A., Fischer R. & Abrahamse W. 2021, "Place attachment and disaster preparedness: examining the role of place scale and preparedness type". *Environment and Behavior*, 54(3), pp. 670-711. doi: 10.1177/00139165211064196.
- Wapner S. & Demick J. 2002, *The increasing contexts of context in the study of environment behaviour relations*. Eds R. B. Bechtel & A. Churchman, Handbook of environmental psychology (pp. 3-14). Wiley.
- Warsini S., Mills, J. & Usher K. 2014, "Solastalgia: living with the environmental damage caused by natural disasters". *Prehospital and Disaster Medicine*, 29(1), pp. 87-90. doi: 10.1017/s1049023x13009266.
- Westermann-Bolton R. A. 2015, Disaster and place attachment: The lived experience of Hurricane Katrina survivors in the Gulf Coast area. Argosy University/Sarasota.
- Worsley L. 2011. *If Walls Could Talk: An Intimate History of the Home*. Bloomsbury Publishing USA.
- Yanılmaz L. M. 2022. *Çevre Psikolojisine Ait Kavramların Sinematografik Mekânlar Üzerinden İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Yaşaroğlu C. 2017, "Place attachment to university scale: Turkish adaptation study". *Journal of Human Sciences*, 14(3), 2810-2817.
- Zeigler, D. J., Brunn S. D. & Johnson Jr, J. H. 1996, Focusing on Hurricane Andrew through the eyes of the victims. *Area*, 124-129.